Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi virallistetusta parisuhteesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki virallistetusta parisuhteesta. Ehdotetussa laissa kahdelle samaa sukupuolta olevalle 18 vuotta täyttäneelle henkilölle annettaisiin mahdollisuus virallistaa parisuhteensa. Parisuhde virallistettaisiin siten, että molemmat osapuolet yhdessä allekirjoittavat virallistamista tarkoittavan asiakirjan, jonka virallistamiseen oikeutettu viranomainen allekirjoituksellaan vahvistaa.

Parisuhteen virallistaminen toisi sen osapuolille eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta samat oikeudet ja velvollisuudet kuin avioliiton solmiminen. Virallistettu parisuhde olisi kuitenkin avioliitosta erillinen oikeudellinen instituutio. Virallistettuun parisuhteeseen ei sovellettaisi isyyslain säännöksiä eikä muitakaan säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella. Virallistettuun parisuhteeseen ei myöskään sovellettaisi niitä lapseksiottamisesta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat aviopuolison oikeutta ottaa ottolapsi, eikä nimilain (694/1985) säännöksiä puolison sukunimestä.

Virallistetun parisuhteen purkamiseen sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin avioliiton purkamiseen. Purkautumisen oikeusvaikutukset rinnastuisivat siihen, mitä avioliiton purkautumisesta säädetään.

Parisuhde voitaisiin virallistaa Suomessa, jos osapuolilla tai ainakin toisella heistä on lakiehdotuksessa tarkoitettu läheinen liittymä Suomeen. Ehdotetussa laissa on myös säännökset siitä, milloin Suomen tuomioistuin voi tutkia parisuhteen purkamista koskevan asian.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kahden kuukauden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1

SISÄLLYSLUETTELO 2

YLEISPERUSTELUT 4
1. Johdanto 4
2. Nykytila 4
2.1. Perhekäsite lainsäädännössä 4
2.2. Kansainvälinen kehitys 5
Pohjoismaat 6
Eräät muut maat 6
3. Nykytilan arviointi 10
3.1. Yleistä 10
3.2. Käytännön ongelmat 10
Erotilanteet 10
Toisen osapuolen kuolema 11
Perhekäsitteen tulkinta 12
Ulkomailla rekisteröidyt parisuhteet 12
3.3. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet 13
Yleistä 13
Perustuslaki 13
Ihmisoikeudet 13
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset 14
Yleistä 14
Parisuhteen virallistaminen 14
Virallistamisen oikeusvaikutukset 14
Virallistetun parisuhteen purkautuminen 15
Kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset 15
5. Esityksen vaikutukset 15
6. Asian valmistelu 16
Perhetoimikunnan mietintö 16
Eduskunnan lausuma lakialoitteen johdosta 16
Työryhmän mietintö 16

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 17
1. Lakiehdotuksen perustelut 17
Laki virallistetusta parisuhteesta 17
1 luku. Parisuhteen virallistaminen 17
2 luku. Virallistetun parisuhteen purkaminen 18
3 luku. Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset 19
4 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä 20
5 luku. Erinäisiä säännöksiä 22
2. Voimaantulo 22
3. Säätämisjärjestys 22

LAKIEHDOTUS **24**
virallistetusta parisuhteesta **24**

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Suhtautuminen samaa sukupuolta olevien henkilöiden väliseen rakkauteen, kiintymykseen ja seksuaalisuuteen on historian kuluessa vaihdellut kulttuurista ja ajankohdasta riippuen voimakkaan kielteisestä suhteiden luonnollisena pitämiseen. Suhtautuminen on muuttunut useissa länsimaissa lähes samantyyppisten vaiheiden kautta kielteisestä hyväksyvään. Lainsäädännössä se on ilmennyt muun muassa siten, että homoseksuaalisten tekojen rangaistavuus on poistettu, suojaikärajoja yhdenmukaistettu, syrjintäsuoja toteutettu ja eräissä maissa on myös mahdollistettu parisuhteen virallistaminen.

Rikoslaissa (39/1889) homoseksuaaliset teot oli säädetty rangaistaviksi vuoteen 1971. Rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännöstön uudistuksessa 1998 yhdenvertaista kohtelua edistettiin poistamalla laista erityisesti homoseksuaalisia tekoja koskevat säännökset. Yhteiskunnallisten asenteiden muutosta kuvaa myös se, että vuonna 1995 säädettiin rikoslaissa rangaistavaksi teoksi syrjintä homoseksuaalisuuden perusteella. Homoseksuaalisuus poistettiin Suomessa sairausluokituksesta vuonna 1981, joten sitä ei enää pidetä lääketieteessä häiriönä tai sairautena. Myös suomalaisten yleinen suhtautuminen samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteeseen on tutkimustulosten mukaan muuttunut viime aikoina myönteisemmäksi.

2. Nykytila

2.1. Perhekäsite lainsäädännössä

Perhesuhteilla on tärkeä merkitys elatuksen, hoivan ja emotionaalisen tuen antajana suhteen osapuolille. Perhesuhteisiin liittyy lisäksi taloudellinen yhteisyys ja etujen yhtenevyys. Perhesuhde vaikuttaa perhesuhteissa sovellettavan lainsäädännön perusteella hyvin monin eri tavoin yksilöiden oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Perhesuhteille merkitystä antava lainsäädäntö voidaan jakaa varsinaiseen perhelainsäädäntöön ja perhesuhteet huomioon ottavaan eli perhesidonnaiseen lainsäädäntöön. Varsinainen perhelainsäädäntö sääntelee perhesuhteen muodostamista ja purkamista sekä osapuolten keskinäisiä oikeuksia ja velvollisuuksia, esimerkiksi oikeutta saada elatusta toiselta osapuolelta tai oikeutta perheen omaisuuteen. Perhesuhteet huomioon ottavassa lainsäädännössä määritellään se, miten perhesuhteet vaikuttavat yksilön muihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, kuten sosiaalisiin etuuksiin.

Suomen lainsäädäntö ei tunne yhtenäistä perheen määritelmää, vaan perhe- ja läheissuhde on asiayhteydestä riippuen määritelty eri tavoin. Osa lainsäädännöstä koskee ainoastaan aviopuolisoita, kuten avioliittolain (234/1929) säännökset puolisoiden omaisuudesta ja elatusvelvollisuudesta sekä perintökaaren (40/1965) säännökset lesken perintöoikeudesta ja nimilain (694/1985) säännökset oikeudesta ottaa toisen puolison sukunimi.

Lisäksi on olemassa lainsäädäntöä, jossa naisen ja miehen eläminen keskenään avioliitonomaisessa suhteessa rinnastetaan oikeusvaikutuksiltaan avioliittoon. Eri laeissa on toisistaan jossakin määrin poikkeavia määritelmiä *avioliitonomaisesta suhteesta* eli niin sanotusta avoliitosta. Avioliitonomaisiin olosuhteisiin ilman lisämääritteitä viitataan esimerkiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta an-

netussa laissa (481/1995). Eräissä laeissa, esimerkiksi lapsilisälaissa (796/1992) edellytetään lisäksi, että avioliitonomaisessa suhteessa eläminen on jatkuvaa ja että se tapahtuu yhteisessä taloudessa. Oikeusvaikutuksia voidaan antaa myös vain sellaisille avioliitonomaisille suhteille, joissa suhteen osapuolet ovat aikaisemmin olleet keskenään avioliitossa tai joissa heillä on tai on ollut yhteinen lapsi. Näin on laita esimerkiksi tuloverolaissa (1535/1992). Eräissä laeissa puolestaan edellytetään, että yhdessä elävät ovat laatineet sopimuksen keskinäisestä elatuksesta, kuten tapaturmavakuutuslaissa (608/1948). Esimerkiksi toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) ja autoverolaissa (1482/1994) säädetään nimenomaisesti, että kyse on eri sukupuolta olevien henkilöiden avioliitonomaisesta yhdessä elämisestä.

On myös lainsäädäntöä, jossa ratkaisevana pidetään henkilöiden välisen suhteen läheisyyttä, perheeseen kuulumista tai yhteistä kotitaloutta. Esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa (710/1982) säädetään omaishoidon tuesta, josta kunta voi sopia muun muassa hoidettavan läheisen kanssa, ja asumistukilaissa (408/1975) on käsite "ruokakunta".

Lainsäädännön eri perhekäsitteitä on tarkemmin käsitelty perhetoimikunnan mietinnössä "Perheet ja laki" (komiteanmietintö 1992:12). Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisussa "Laki ja samaa sukupuolta olevien parisuhteet" (Lavo 2/1999 s. 8-22) on kuvattu lainsäädäntöä, jossa perhesuhteet on otettu huomioon. Tyhjentävän luettelon esittäminen ei ole ollut mahdollista, sillä perhesuhteet huomioon ottavia säännöksiä on lukuisasti. Julkaisussa on annettu esimerkkejä lainsäädännöstä perhe-, sosiaali-, vero- ja eräiltä muilta oikeuden aloilta.

Samaa sukupuolta olevien kumppaneiden muodostamat parit jäävät täysin avioliittoa ja aviopuolisoita koskevan sääntelyn ulkopuolelle. Avioliitonomaisissa suhteissa eläviä pareja koskevien lakien soveltamiskäytännössä samaa sukupuolta olevien henkilöiden yhdessä elämistä ei yleensä ole pidetty avioliitonomaisena suhteena. Tästä on poikkeuksena ulkomaalaislainsäädäntö, jonka soveltamiskäytännössä samaa sukupuolta oleva elämänkumppani on katsottu lähiomaiseksi ja suhteen osapuolet on rinnastettu avioliitonomaisissa olosuhteissa eläviin (ulkomaalaislaki (378/1991) 18 § ja 20 §). Sen sijaan samaa sukupuolta olevien parisuhteet ovat saattaneet päästä sellaisen lainsäädännön piiriin, jossa ratkaisevaa on henkilöiden välisten suhteiden läheisyys, perheeseen kuuluminen tai yhteinen kotitalous. Esimerkiksi käsitettä "ruokakunta", jota käytetään asumistukilaissa, on käytännössä tulkittu siten, että se kattaa myös yhdessä asuvat samaa sukupuolta olevien parit.

2.2. Kansainvälinen kehitys

Yhteiskunnallinen kehitys on viime vuosikymmeninä johtanut erilaisten yhdessä asumisen muotojen lisääntymiseen. Vaikka avioliitto on useimmissa Euroopan maissa säilyttänyt valta-asemansa vakiintuneen parisuhteen muotona, avioliitonomainen yhteiselämä on lähes kaikkialla yleistymässä. Myös samaa sukupuolta olevien parisuhteet ovat muuttuneet entistä näkyvämmäksi ilmiöksi asennemuutosten myötä. Lisäksi esiintyy kahden tai useamman ihmisen ystävyyteen ja keskinäiseen huolenpitoon perustuvaa yhdessä asumista.

Samaa sukupuolta olevat voivat nykyisin eräissä Euroopan maissa rekisteröidä parisuhteensa. Rekisteröinnillä parisuhteen osapuolet saavat oikeusaseman, joka muistuttaa läheisesti aviopuolisoiden oikeusasemaa. Eurooppaan on näin syntynyt uusi oikeudellinen instituutio, rekisteröity kumppanuus tai virallistettu parisuhde. Tämän ohella eräissä Euroopan valtioissa on viime vuosina säädetty erilaisia yhdessä asumisen muotoja koskevia lakeja, joissa on omaksuttu erilaisia ratkaisuja siinä, miten samaa sukupuolta olevien pareihin suhtaudutaan.

Useimmiten samaa sukupuolta olevien parille on annettu mahdollisuus rekisteröidä parisuhteensa avioliiton solmimiseen läheisesti rinnastuvin oikeusvaikutuksin (Alankomaat, Islanti, Norja, Ruotsi ja Tanska sekä Saksassa hyväksytty lakiehdotus). Alankomaissa tällainen avioliitolle rinnakkainen parisuhteen solmimisen muoto on myös vastakkaista sukupuolta olevien parikumppanien käytettävissä. Eräissä muissa maissa (Belgia, Ranska ja eräät Espanjan autonomiset alueet) on puolestaan valittu ratkaisu, jonka mukaan rekis-

teröinti on mahdollinen, mutta se tuottaa avioliittoa olennaisesti suppeammat oikeusvaikutukset. Näissä tapauksissa rekisteröityä voivat myös vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvat, jotka elävät avioliitonomaisessa suhteessa. Ainakin kahden maan laissa (Ruotsi ja Unkari) kahden samaa sukupuolta olevan yhteiselämään liitetään perheoikeudellisia vaikutuksia myös ilman rekisteröintiä. Alankomaissa on annettu lakiehdotus, joka mahdollistaisi samaa sukupuolta olevien parin avioliiton solmimisen.

Seuraavassa selostetaan tarkemmin edellä mainittua sääntelyä.

Pohjoismaat

Kaikissa muissa pohjoismaissa on säädetty laki, joka mahdollistaa samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnin. Islannissa samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnistä säädetään "Lög um staðfesta samvist"- nimisessä laissa, joka tuli voimaan 27 päivänä kesäkuuta 1996. Norjassa laki on nimeltään "Lov om registrert partnerskap" (30 april. Nr. 40. 1993), ja se tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 1993. Ruotsin vastaava laki "Lag om registrerat partnerskap" (1994:1117) tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1995. Tanskassa samaa sukupuolta olevien parikumppanien mahdollisuudesta rekisteröidä suhteensa säädetään 1 päivänä lokakuuta 1989 voimaan tulleella lailla "Lov om registreret partnerskab" (L 7.6.1989 N:o 372).

Eri pohjoismaiden lait ovat suurelta osin samansisältöisiä. Pohjoismaisissa laeissa Norjaa lukuun ottamatta parisuhde voidaan rekisteröidä kyseisessä valtiossa, jos ainakin toinen parisuhteen osapuolista asuu kysymyksessä olevassa valtiossa ja on tämän valtion kansalainen tai kumpikin parisuhteen osapuoli (Ruotsissa toinen osapuoli) on asunut kyseisessä valtiossa vähintään kaksi vuotta ennen parisuhteen rekisteröimistä. Näiden maiden laeissa edellä mainittujen pohjoismaiden kansalaisuudet rinnastetaan toisiinsa. Ruotsin laissa on lisäksi rinnastettu Alankomaiden kansalaisuus pohjoismaiden kansalaisuuteen. Mainituissa pohjoismaissa on lähdetty siitä, että myös muiden valtioiden kansalaisuus saatetaan rinnastaa pohjoismaiden kansalaisuuteen, jos vieraassa valtiossa on voimassa rekisteröityä parisuhdetta koskeva lainsäädäntö. Norjassa rekisteröinnin edellytyksenä on, että parisuhteen osapuolista toinen tai molemmat asuvat Norjassa ja että ainakin toisella heistä on Norjan kansalaisuus.

Parisuhteen rekisteröinnin edellytyksenä on pohjoismaisissa laeissa kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimuksen lisäksi, että osapuolet ovat täysi-ikäisiä ja kuuluvat samaan sukupuoleen, että kumpikaan ei ole avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa ja että osapuolet eivät ole läheistä sukua toisilleen. Rekisteröinti ei sen sijaan edellytä, että osapuolet asuisivat yhdessä taikka, Norjaa lukuun ottamatta, että he olisivat homoseksuaaleja.

Pohjoismaisissa laeissa rekisteröidyllä parisuhteella on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta samat oikeusvaikutukset kuin avioliitolla. Pääsääntöisesti rekisteröityihin parisuhteisiin sovelletaan avioliittolain aviovarallisuusjärjestelmää, puolisoiden keskinäistä elatusvelvollisuutta, avioerosta säädettyä ja parisuhteen osapuoli perii toisen osapuolen tämän kuoleman jälkeen aviopuolison tavoin.

Rekisteröity pari ei kuitenkaan kaikissa suhteissa ole samassa oikeudellisessa asemassa kuin aviopari. Rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla ei ole oikeutta ottaa yhteistä ottolasta eikä heille anneta hedelmöityshoitoa. Tanskassa ja Islannissa samaa sukupuolta olevien parin osapuoli voi adoptoida parin toisen osapuolen lapsen, ei kuitenkaan ulkomailta adoptoitua lasta. Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta sellaisia säännöksiä, jotka liittävät oikeusvaikutuksia aviopuolison sukupuoleen. Rekisteröity parisuhde voidaan aina purkaa siinä valtiossa, jossa se on rekisteröity, vaikka pari asuisikin purkamisen hetkellä toisessa valtiossa.

Eräät muut maat

Saksa

Saksan lakialoite samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnistä (Gesetzentwurf über die Eingetragene Lebenspartnerschaft, (14/3751) annettiin 4 päivänä heinäkuuta

2000 Saksan liittopäiville. Lakiehdotuksesta muokattiin sittemmin kaksi eri ehdotusta, joista toinen vaatii liittoneuvoston ja toinen ainoastaan liittopäivien hyväksynnän tullakseen voimaan. Muun muassa verotusta koskevat kohdat tulee käsitellä liittoneuvostossa. Lakiehdotus samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnistä hyväksyttiin 10 päivänä marraskuuta 2000 Saksan liittopäivillä.

Esityksen mukaan kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voisi rekisteröidä suhteensa. Ennen rekisteröintiä parisuhteen osapuolten tulisi ilmoittaa varallisuussuhteidensa järjestämisestä. Kumppaneiden olisi erikseen ilmoitettava, mikäli he haluavat tulla aviopuolisoita vastaavan varallisuusjärjestelmän piiriin. Rekisteröinnin edellytyksenä olisi lisäksi, että parisuhteen osapuolista kumpikaan ei ole alaikäinen, kummallakaan ei ole voimassa olevaa avioliittoa tai rekisteröityä suhdetta, etteivät he ole lähisukulaisia keskenään ja että he haluavat aikaansaada toisiaan kohtaan ne velvollisuudet, jotka lain mukaan parisuhteeseen kuuluvat.

Esityksen mukaan parisuhteen rekisteröinti loisi pääosin samankaltaiset oikeusvaikutukset kuin avioliitto. Parisuhteen osapuolille syntyisi keskinäinen elatusvelvollisuus, heillä olisi mahdollisuus ottaa yhteinen nimi ja he saisivat perintöoikeuden toistensa jälkeen tietyssä laajuudessa. Parisuhteen päättyessä tapahtuvan omaisuuden, yhteisen kodin ja koti-irtaimiston jakamisen osalta olisi mahdollista suojata suhteen heikompaa osapuolta. Parisuhteen osapuolilla olisi myös mahdollisuus saattaa omaisuuden jakamista koskevat kysymykset perheoikeuden (Familiengericht) ratkaistaviksi. Esityksen mukaan parisuhteen osapuoli saisi niin sanotun pikku-huoltajuuden parisuhteen toisen osapuolen lapseen, joka asuu heidän kanssaan. Tällä tarkoitetaan mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon lasta koskevissa jokapäiväiseen elämään liittyvissä kysymyksissä. Parisuhde päättyisi joko toisen osapuolen kuolemaan tai tuomioistuimen julistamaan eroon.

Alankomaat

Alankomaissa rekisteröityä parisuhdetta (geregistreerd partnerschap) koskeva laki tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1998. Tämä laki poikkeaa pohjoismaisista laeista siinä, että mahdollisuus parisuhteen rekisteröintiin on avattu myös naisen ja miehen muodostamille pareille. Alankomaiden parlamentille on annettu lakiehdotus (Wet openstellinng huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht), jonka mukaan samaa sukupuolta olevien parit voisivat solmia myös avioliiton. Lakiehdotuksen hyväksymisen jälkeen myös samaa sukupuolta olevien pareilla olisi mahdollisuus valita rekisteröivätkö he parisuhteensa vai solmivatko he avioliiton.

Alankomaissa rekisteröinnin edellytyksenä on, että parisuhteen kumpikin osapuoli on täysi-ikäinen ja ettei rekisteröinnille ole estettä. Esteitä ovat muun muassa voimassa oleva avioliitto tai rekisteröity parisuhde sekä läheinen sukulaisuus. Myös kaksi vieraan valtion kansalaista voi solmia rekisteröidyn parisuhteen Alankomaissa. Tällöin edellytetään kuitenkin, että parisuhteen osapuolilla on laillinen oikeus oleskella maassa.

Rekisteröidyllä parisuhteella on pitkälti samat oikeusvaikutukset kuin avioliitolla. Parisuhteen osapuolilla on muun muassa velvollisuus elättää toisiaan, oikeus leskeneläkkeeseen, perintöoikeus toisen osapuolen jälkeen ja samanlainen perintöverotus kuin aviopuolisoilla. Samaa sukupuolta olevien parit eivät saa ottaa ottolasta. Alankomaiden parlamentille on annettu lakiehdotus (Adoptie door personen van hetzelfde geslacht), jonka mukaan samaa sukupuolta olevien pari voisi ottaa yhdessä ottolapsen. Lakiehdotuksessa mahdollisuus ottaa ottolapsi on rajattu vain kotimaisiin lapseksiottamisiin.

Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun molemmat yhdessä ilmoittavat erosta asianomaiselle viranomaiselle tai toinen yksin pyytää tuomioistuinta tuomitsemaan eron. Rekisteröity parisuhde purkautuu myös, kun toinen kuolee.

Belgia

Belgian yhteiselämää koskeva laki (Loi instaurant la cohabitation légale) annettiin 23 päivänä marraskuuta 1998. Lakia sovelletaan sellaisiin eri sukupuolta olevien ja samaa sukupuolta olevien pareihin, jotka ovat

tehneet kirjallisen ilmoituksen suhteestaan paikalliselle väestökirjanpitäjälle. Ilmoituksen voivat tehdä täysivaltaiset henkilöt, jotka eivät ole avioliitossa tai rekisteröidyssä suhteessa. Parin osapuolten välinen läheinen sukulaisuus ei ole este rekisteröinnille.

Yhteisasumisen rekisteröinti synnyttää kummallekin osapuolelle velvollisuuden osallistua kykyjensä mukaan yhteisen kotitalouden menoihin. Yhdessä asujat vastaavat yhdessä toisen tekemästä velasta, jos velka liittyy yhdessä asumiseen tai lapsiin, joista yhdessä asujat yhdessä huolehtivat. Kumpikin omistaa oman omaisuutensa. Jos ei tiedetä kumman omaisuus on, oletetaan, että se on yhteistä omaisuutta. Yhteisenä kotina käytettyä asuntoa ja siinä olevaa irtaimistoa suojataan säännöksin, joiden mukaan toinen ei saa myydä eikä antaa sitä pantiksi ilman toisen suostumusta. Yhdessä asujilla ei ole perintöoikeutta toistensa jälkeen.

Laissa tarkoitettu yhteiselämä päättyy, kun toinen solmii avioliiton tai kuolee. Yhteiselämä päättyy myös, kun erosta tehdään yhteinen tai yksipuolinen ilmoitus paikalliselle väestökirjanpitäjälle. Yhteiselämän päätyttyä osapuolella ei ole oikeutta saada elatusapua entiseltä kumppaniltaan.

Espanja

Espanjan autonomiset alueet ovat toimivaltaisia säätämään perheoikeudellisia lakeja. Tämä on Aragoniassa ja Kataloniassa johtanut alueelliseen yhdessä asumista koskevaan lainsäädäntöön.

Aragonia. Aragonian parlamentti on 12 päivänä maaliskuuta 1999 hyväksynyt pysyviä naimattomia pareja koskevan lain (Ley relativa a parejas estables no casadas). Laki antaa sekä samaan että vastakkaiseen sukupuoleen kuuluville parikumppaneille mahdollisuuden rekisteröidä parisuhteensa. Rekisteröimisen edellytyksenä on, että parisuhteen osapuolet ovat täysi-ikäisiä, etteivät he ole avioliitossa tai rekisteröidyssä suhteessa toisen henkilön kanssa ja etteivät he keskenään ole läheistä sukua. Jos pari on asunut yhdessä vähintään kaksi vuotta, parisuhteen toinen osapuoli voi esittämällä riittävän näytön yhteiselämästä saada parisuhteen rekisteröidyksi vastoin toisen tahtoakin. Rekisteröidyllä parisuhteella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliitolla siltä osin kuin kysymys on elatuksesta, yhteisen kotitalouden talousveloista, perinnöstä, oikeudesta leskeneläkkeeseen ja verotuksesta.

Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun toinen kuolee, osapuolet yhdessä tai toinen yksin ilmoittaa rekisterinpitäjälle eroavansa, parisuhteen osapuolet tosiasiallisesti ovat asuneet erossa toisistaan yli vuoden tai kun toinen solmii avioliiton. Rekisteröidyn parisuhteen päättyessä parisuhteen osapuolella on mahdollisuus saada toiselta korvausta, jos jälkimmäinen saisi erosta perusteettomasti taloudellista etua. Parisuhteen osapuoli voi myös olla oikeutettu saamaan elatusta entiseltä elämänkumppaniltaan.

Kun toinen kuolee, on toisella oikeus saada yhteisen kodin irtaimisto. Hänellä on lisäksi oikeus saada jäädä asumaan yhteiseen kotiin vähintään vuodeksi elämänkumppanin kuolemasta lukien.

Katalonia. Katalonian parlamentti on 15 päivänä heinäkuuta 1998 hyväksynyt lain parien pysyvistä liitoista (Ley de Uniones Estables de Parejas; 10/1998). Laki tuli voimaan 23 päivänä lokakuuta 1998. Parien pysyviä liittoja koskevaa lakia sovelletaan sekä samaan että vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvien muodostamiin pareihin. Lain soveltaminen ei laissa olevan nimenomaisen maininnan mukaan merkitse sitä, että lain piiriin kuuluvat suhteet rinnastettaisiin avioliittoon.

Lain soveltamisen edellytyksenä on, että notaari on rekisteröinyt parisuhteen. Parisuhde voidaan rekisteröidä, jos rekisteröinnille ei ole estettä. Rekisteröinnin esteet ovat lähes samat kuin avioesteet. Parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutukset liittyvät muun muassa yhteisen kodin menoihin ja velkoihin, yhteistä kotia ja siinä olevaa irtaimistoa koskeviin vallintarajoituksiin sekä tiettyihin sosiaalietuuksiin.

Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun osapuolet tai toinen heistä haluaa purkaa parisuhteen, kun tosiasiallisesti on asuttu erillään yli vuoden, kun toinen solmii avioliiton tai uuden rekisteröidyn suhteen taikka kuolee. Purkautumisesta on ilmoitettava notaarille. Eron jälkeen elatuksen tarpeessa oleva voi saada elatusapua entiseltä elämänkumppanil-

taan. Parisuhteen osapuoli voi saada lisäksi korvausta toiselta, jos jälkimmäinen osapuoli on saanut perusteettomasti taloudellista etua toisen kustannuksella. Kun parin toinen osapuoli kuolee, toisella osapuolella on oikeus saada yhteisen kodin irtaimisto. Elossa olevalla osapuolella on oikeus jatkaa asumistaan vähintään vuoden ajan yhteisessä kodissa. Lisäksi osapuolilla on perintöoikeus toistensa jälkeen.

Ranska

Ranskassa on 16 päivänä marraskuuta 1999 tullut voimaan laki yhdessä asumista koskevasta sopimuksesta (pacte civil de solidarité et du concubinage). Lain mukaan kaksi eri sukupuolta tai samaa sukupuolta olevaa täysi-ikäistä henkilöä saa tehdä sopimuksen yhdessä asumisesta. Henkilöt, jotka ovat toisilleen läheistä sukua tai jotka jo ovat avioliitossa tai ovat rekisteröineet yhdessä asumista koskevan sopimuksen toisen kanssa eivät voi tehdä sopimusta yhdessä asumisesta.

Sopimus saa laissa tarkoitetut oikeusvaikutukset, jos se rekisteröidään paikallisessa tuomioistuimessa. Sopimuskumppaneilla on velvollisuus elättää toisiaan ja he vastaavat yhdessä toisen tekemästä yhteiseen kotiin liittyvästä velasta. Omaisuus, joka kumppanille tulee sopimuksen solmimisen jälkeen, on pääsäännön mukaan osapuolten yhteistä. Omaisuuden yhteisyys ei kuitenkaan koske lahjana tai perintönä saatua omaisuutta. Tuloverolain aviopuolisoiden yhteisverotusta koskevia säännöksiä sovelletaan sopimuskumppaneihin siitä alkaen, kun kolme vuotta on kulunut sopimuksen rekisteröinnistä. Perintö- ja lahjaverotuksen osalta lievempi verotus tulee sovellettavaksi, kun vähintään kaksi vuotta on kulunut rekisteröinnistä. Laki ei vaikuta lasten asemaa koskevaan lainsäädäntöön. Rekisteröity sopimus purkautuu, kun toinen osapuoli kuolee tai solmii avioliiton taikka kun toinen osapuoli yksin tai molemmat yhdessä tekevät ilmoituksen erosta paikalliselle tuomioistuimelle.

Unkari

Unkarin siviilioikeuslakia muutettiin vuonna 1996 siten, että naisen ja miehen asemesta siinä puhutaan elämänkumppaneista. Siviilioikeuslain mukaan elämänkumppaneilla tarkoitetaan kahta henkilöä, jotka solmimatta keskenään avioliittoa asuvat yhteisessä kodissa yhteisessä taloudessa tunneperäisessä suhteessa. Määritelmä kattaa myös samaa sukupuolta olevien parit. Elämänkumppaneilla on oikeus yhdessä asumisen aikana hankittuun omaisuuteen. Elämänkumppanin osuus yhteisestä omaisuudesta määräytyy sen mukaan, miten suuri hänen myötävaikutuksensa on ollut omaisuuden hankkimiseksi. Jos ei voida päättää, minkä suuruinen myötävaikutus on, kummankin myötävaikutus oletetaan yhtä suureksi. Myötävaikutuksena otetaan huomioon myös yhteisen kodin hyväksi tehty kotitaloustyö.

Euroopan unioni

Euroopan parlamentti on vuonna 1994 hyväksynyt päätöslauselman homoseksuaalien ja lesbojen yhtäläisistä oikeuksista EU:ssa (A3-0028/94). Päätöslauselmassaan parlamentti kehottaa komissiota laatimaan luonnoksen homojen ja lesbojen yhtäläisiä oikeuksia koskevaksi suositukseksi. Parlamentin mukaan suosituksen avulla tulisi muun muassa pyrkiä poistamaan esteet homo- ja lesboparien avioliitoilta tai avioliittoon rinnastuvilta oikeudellisilta järjestelyiltä.

Toukokuun 1 päivänä 1999 voimaan tulleen Amsterdamin sopimuksen 13 artiklan mukaan Euroopan unionin neuvosto voi Amsterdamin sopimuksessa yhteisölle uskotun toimivallan rajoissa yksimielisesti komission ehdotuksesta ja Euroopan parlamenttia kuultuaan toteuttaa tarvittavat toimenpiteet erilaisen muun muassa sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Komissio on antanut 25 päivänä marraskuuta 1999 direktiiviehdotuksen (Kom (99)565 lop.) yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista. Direktiivin sisällöstä on 17 päivänä lokakuuta 2000 saavutettu neuvostossa poliittinen yhteisymmärrys. Direktiiviehdotuksen tarkoituksena on luoda yleiset puitteet muun muassa sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja

ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa. Samaan aikaan on saavutettu poliittinen yhteisymmärrys myös toimintaohjelmalle, joka pyrkii muun muassa sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseen kaikilla aloilla.

3. Nykytilan arviointi

3.1. Yleistä

Suomen lainsäädännössä ei eräin rajoitetuin poikkeuksin oteta lainkaan huomioon samaan sukupuoleen kuuluvien parisuhteita. Tällaiset parisuhteet eivät siten saa osakseen sitä suojaa, joka muille parisuhteille annetaan, eikä niihin myöskään liity sellaisia velvollisuuksia, joita muille asetetaan parisuhteen perusteella.

Samaa sukupuolta olevien parisuhteet eivät tehtäviltään eroa muista parisuhteista. Homoseksuaalien ja heteroseksuaalien parisuhteita verrattaessa ei kansanvälisissä tutkimuksissa ole havaittu merkittäviä eroja. Kaikki parisuhteet, siitä riippumatta millaiseen seksuaalisuuteen ne perustuvat, tuottavat parikumppaneille turvaa, hellyyttä ja emotionaalista tyydytystä. Useissa parisuhteissa muodostuu myös yhteinen kotitalous tai laajempikin taloudellinen yhteisyys, eivätkä samaa sukupuolta olevien parisuhteet muodosta poikkeusta.

Parisuhteen virallistaminen on muutenkin kuin oikeudellisilta vaikutuksiltaan monin tavoin merkittävä tapahtuma. Osapuolet osoittavat siten keskinäisen yhteenkuuluvaisuutensa, mikä on myös selkeä viesti lähipiiriin kuuluville ja kaikille muillekin. Yhteiskunnan hyväksynnän puuttuminen voi olla omiaan ylläpitämään kielteisiä asenteita homoseksuaalisuuteen.

Lainsäädännössä annetaan perhesuhteille merkitystä edellä mainittujen perheen tehtävien vuoksi. Esimerkiksi avioliittolaki sääntelee yhteiseen kotitalouteen kuuluvan omaisuuden käyttöä ja yhteisen kotitalouden jakamista avioliiton purkauduttua. Lesken perintöoikeus ja lesken eläkkeet pyrkivät puolestaan turvaamaan lesken aseman vakautta kuolemantapauksen sattuessa. Perhesuhteiden sääntely ei perustu siihen, että suhteessa toteutetaan tietyntyyppistä seksuaalisuutta. Tämän vuoksi ei ole asiallisia syitä sille, että samaa sukupuolta olevien parisuhteet jätetään sivuun perhesuhteille merkitystä antavan lainsäädännön soveltamispiiristä.

Nainen ja mies voivat solmimalla avioliiton hyväksyä sen, että heihin sovelletaan säännöksiä, jotka on laadittu parisuhteita ja niiden purkautumistilanteita ajatellen. Tällaiset parit voivat siten itse päättää, haluavatko he tulla täysimittaisesti perhelainsäädännön piiriin vai tyytyvätkö he siihen, että heihin sovelletaan vain avioliitonomaisia suhteita koskevaa sääntelyä. Samaa sukupuolta olevien pareilla ei ole tällaista valinnan mahdollisuutta eikä heihin myöskään sovelleta vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta avioliitonomaisia suhteita koskevaa lainsäädäntöä.

Samaa sukupuolta olevien parit voivat varautua parisuhteessa esiin tuleviin oikeudellisiin kysymyksiin vain keskinäisin sopimuksin tai muilla yksityisoikeudellisilla järjestelyillä. Tällainen ennakkovarautuminen voi kuitenkin koskea vain sopimusvapauden piiriin kuuluvia asioita. Siten monet kysymykset, joista on muiden parisuhteiden osalta katsottu tarpeelliseksi säätää lailla, jäävät samaa sukupuolta olevien parien kohdalla vaille sellaista ratkaisua, jossa parisuhteen perheluonne otettaisiin huomioon. Tarvittavat sopimusjärjestelyt jäävät myös helposti tekemättä, mikä on ymmärrettävää tunnesiteeseen perustuvissa suhteissa. Samaa sukupuolta olevilta parikumppaneilta edellytetään aloitteellisuutta asioissa, joissa muille parikumppaneille on tarjolla valmis normisto.

3.2. Käytännön ongelmat

Erotilanteet

Keskeisimmin lainsäädännön erityyppisiin parisuhteisiin kohdistuva erilainen kohtelu tulee ilmi tilanteissa, joissa parisuhde purkautuu eron tai toisen osapuolen kuoleman vuoksi. Avioliittolaki sisältää säännöksiä, jotka tähtäävät siihen, että puolisoiden omaisuus voidaan eron sattuessa jakaa oikeudenmukaisesti. Omaisuuden ositusta koskevissa

säännöksissä on pyritty oikeasuhteisesti ottamaan huomioon erilaiset jaossa merkittävät näkökohdat, kuten osapuolen panokset yhteiseen talouteen, osapuolen tarve saada varallisuutta elämänsä jatkamiseksi eron jälkeen sekä pyrkimys mahdollisuuksien mukaan turvata yhteiselämän kestäessä muodostunutta taloudellista asemaa.

Samaa sukupuolta olevien parit eivät nykyään voi päästä tuon sääntelyn piiriin. Ainoa keino varautua tulevaisuudessa mahdollisesti esiin tuleviin ongelmiin on laatia sopimuksia omaisuuden jaosta erotilanteen varalta. Tällaiset sopimukset saattavat olla päteviä yleisten varallisuusoikeudellisten säännösten mukaan, mutta ongelmia voi aiheutua siitä, että ne eivät ole tehokkaita osapuolten velkojiin nähden. Sopimukseen perustuva saanto saattaa lisäksi olla vero-oikeudellisesti lahja, mistä aiheutuu saajalle velvollisuus maksaa lahjaveroa. Kun aviopuoliso osituksen yhteydessä saa osuuden toisen aviopuolison omaisuudesta, tämä tasinkosaanto on sitä vastoin verovapaa.

Avioliiton purkautuessa tuomioistuin voi päättää siitä, kumpi puolisoista saa siirtymävaiheen ajaksi jäädä asumaan puolisoiden yhteiseen kotiin. Puoliso voidaan myös väliaikaisesti oikeuttaa käyttämään toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Yhteiskunta pyrkii tällä tavoin huolehtimaan siitä, että erilleen muuttamistilanteessa välttämättömät ratkaisut voidaan tehdä järkevästi ja heikompaa osapuolta suojaten. Samaa sukupuolta olevien pareilla ei nykyisin ole tällaista mahdollisuutta.

Aviopuolisot voivat hakea tuomioistuimelta pesänjakajan määräämistä toimittamaan omaisuuden osituksen, jos he eivät kykene sopimaan omaisuuden jakamisesta. Aviopuolisoilla on myös mahdollisuus vaatia osituksen kohtuullistamista. Samaa sukupuolta olevilla parikumppaneilla ei ole mahdollisuutta hakea pesänjakajan määräämistä toimittamaan omaisuuksien erottelua. Erottelun oikeellisuutta ei sen vuoksi voida myöskään saattaa moitekanteella tuomioistuimen harkittavaksi. Erottelun oikeudenmukaista tulosta varmistamassa ei ole liioin olemassa kohtuullistamissäännöksiä. Osapuoli, joka etsii oikeussuojaa kohtuuttomaksi kokemaansa erottelua vastaan, joutuu muotoilemaan oikeussuojapyyntönsä kanteiksi, jotka koskevat parempaa oikeutta tiettyyn esineeseen tai omistusosuuden suuruutta siihen, perusteettoman edun palauttamista taikka saamatta jääneen hyödyn korvaamista. Mahdollisuudet ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon parisuhteen kestäessä ilmenneitä taloudellisesti vaikuttavia seikkoja ovat tällöin selvästi huonommat kuin vaadittaessa osituksen kohtuullistamista. Mikäli parisuhteen osapuolilla on yhteistä omaisuutta, he voivat hakea eräistä yhteisomistussuhteista annetussa laissa tarkoitettua uskottua miestä myymään tällaisen omaisuuden. Myyntihintaa jaettaessa ei kuitenkaan oteta huomioon osaomistajien suhteen perheluonnetta.

Toisen osapuolen kuolema

Aviopuolisoilla on perintöoikeus toisiinsa nähden. Jos kuolleella puolisolla oli rintaperillisiä eikä leski siten ole lähin perillinen, leskellä on lisäksi oikeus pitää kuolemaansa saakka käytössään puolisoiden yhteisenä kotina käytetty asunto, jollei lesken omaan varallisuuteen kuulu hänen kodikseen sopivaa asuntoa. Lesken oikeus asunnon käyttöön rajoittaa siten rintaperillisten lakiosaa. Leskeä suojataan lisäksi perintökaaren 8 luvussa olevin avustussäännöksin.

Samaa sukupuolta olevilla parikumppaneilla ei ole vastaavaa mahdollisuutta päästä perillisasemaan toisiinsa nähden. Oikeus yhteisen kodin käyttöön kumppanin kuoltua tai oikeus kuolinpesästä maksettavaan avustukseen eivät myöskään koske samaa sukupuolta olevien parisuhteita. Kun parikumppani kuolee, tulee toimitettavaksi omaisuuksien erottelu eloon jääneen osapuolen ja vainajan kuolinpesän kesken. Erotteluun liittyy samanlaisia ongelmia kuin edellä on todettu erotilanteen osalta.

Osa edellä mainituista ongelmista voidaan ratkaista siten, että parikumppanit laativat keskinäisen testamentin. Parikumppanin hyväksi tehty niin sanottu yleistestamentti tuo testamentinsaajalle osakkaan aseman kuolinpesässä. Testamentilla voidaan myös syrjäyttää lakimääräisten perillisten perintöoikeus lukuun ottamatta rintaperillisten lakiosavaateita. Testamentilla ei kuitenkaan voida jär-

jestää eloonjääneelle yhtä hyvää asemaa kuin minkä aviopuoliso saa suoraan lain nojalla. Eloonjääneelle osapuolelle testamentilla annettu käyttöoikeus asuntoon väistyy lakiosaoikeuden tieltä lesken asumisoikeuden sitä vastoin rajoittaessa lakiosaa. Lisäksi on huomattava, että testamentin saajana oleva parikumppani joutuu maksamaan perintöveron, jota määrättäessä ei sovelleta puolisovähennystä koskevaa säännöstä (perintö- ja lahjaverolaki; 378/1940; 12 §) ja jossa asteikkovero on kolminkertainen aviopuolison maksamaan verrattuna. Tosiasiassa veroseuraamus voi olla vieläkin epäsuhtaisempi, sillä samaa sukupuolta olevilla ei ole pääsyä aviopuolisoiden varallisuusjärjestelmään. Jälkeen elävälle ei tästä syystä voi siirtyä omaisuutta verovapaasti tasinkona.

Eloon jääneen kumppanin toimeentuloongelmia saattaa kärjistää myös se, että parikumppaneilla ei ole pääsyä perhe-eläkejärjestelmiin eikä pakollisiin ryhmähenkivakuutusjärjestelyihin, toisin sanoen etuuksiin, joista nainen ja mies pääsevät osallisiksi avioliiton solmimalla. Kumppanin kuolemasta aiheutuva elatuksen vähentyminen ei siten tule korvatuksi samalla tavoin kuin se korvataan aviopuolison kuollessa.

Perhekäsitteen tulkinta

Kun samaa sukupuolta olevien parisuhteita ei lainsäädännössä oteta huomioon, tämä voi vaikuttaa myös sellaisen lainsäädännön tulkintaan, jossa merkitystä annetaan perhesuhteeseen perustuvalle läheisyydelle. Esimerkkinä voidaan mainita potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (785/1992), jonka mukaan potilaan lähiomaiselle tai muulle läheiselle saadaan eräissä tapauksissa antaa tietoja potilaan tilasta. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa esimerkiksi potilaan kanssa samaa sukupuolta olevaa potilaan kumppania ei ole pidetty sellaisena potilaan läheisenä, jolle voidaan antaa tietoja. Potilaan elämänkumppani, joka on huolissaan potilaan voinnista, kokee tällaisen kohtelun ymmärrettävästi hyvin epäoikeudenmukaiseksi ja alentavaksi.

Myös sellaisilla elämänalueilla, joilla sääntely perustuu sopimuspohjaisiin normeihin, esimerkiksi työehtosopimuksiin tai vakiosopimuksiin, saattaa esiintyä epätietoisuutta siitä, millä tavoin edellä mainittuja normeja olisi sovellettava samaa sukupuolta oleviin elämänkumppaneihin. Syntyvillä ongelmilla saattaa olla huomattavaa merkitystä arjen tilanteissa. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, onko työntekijällä oikeus olla poissa työstä kumppanin sairastuessa tai kuuluvatko työntekijän perheelle myönnetyt henkilökuntaedut myös sellaiselle parikumppanille, joka on työntekijän kanssa samaa sukupuolta. Vastaavia tilanteita voi syntyä myös vakuutusehtojen ja esimerkiksi valmismatkasopimusten tulkinnassa. Kysymys saattaa olla muun muassa siitä, koskeeko vakuutussopimuksen ehto, jonka mukaan vakuutus on voimassa myös vakuutetun avio- tai avopuolison hyväksi, vakuutetun kanssa samaan sukupuoleen kuuluvaa elämänkumppania, ja onko valmismatkan ostaneella oikeus peruuttaa matka elämänkumppaninsa sairastumisen perusteella.

Nykyinen lainsäädäntötilanne heijastuu myös sellaisille elämänalueille, joilla kulttuurisidonnaiset normit ovat vallitsevia. Kysymys, kuka on omaisena oikeutettu huolehtimaan vainajan hautaustilaisuuden järjestämisestä ja siihen liittyvistä toimenpiteistä, on käytännössä synnyttänyt riitaisuuksia silloin, kun vainajalta jäi samaa sukupuolta oleva elämänkumppani. Vainajan sukulaisten saattaa olla vaikeaa tunnustaa tällaista elämänkumppania sellaiseksi vainajan omaiseksi, jolla tulisi olla sananvaltaa mainituissa asioissa.

Ulkomailla rekisteröidyt parisuhteet

Suomi ei tunnusta ulkomailla rekisteröityjä parisuhteita. Jos esimerkiksi Ruotsissa kumppanuutensa rekisteröinyt pari muuttaa Suomeen, useimpia rekisteröinnin oikeusvaikutuksia ei tunnusteta Suomessa.

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvassa perhelainsäädännössä on eräänä tavoitteena ulkomailla asianmukaisesti syntyneen perhesuhteen suojaaminen. Esimerkiksi useissa viime aikoina laadituissa kansainvälisissä sopimuksissa on pyritty siihen, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto tai avioliiton purkamisesta annettu päätös olisi mahdollisimman laajalti tunnustettavissa

muissa sopimusvaltioissa. Näiden tavoitteiden mukaista olisi, että myös parisuhteen rekisteröinnin kautta ulkomailla muodostuneen aseman pysyvyyttä suojattaisiin.

Ulkomailla asianmukaisesti rekisteröidyn kumppanuuden tunnustamisesta ei aiheudu ongelmia, jos Suomessakin parisuhde voitaisiin virallistaa. Tunnustamiseen voitaisiin tällöin liittää samat oikeusvaikutukset, jotka kotimainen virallistaminen tuottaisi.

3.3. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet

Yleistä

Samaa sukupuolta olevat parisuhteen osapuolet asetetaan lainsäädännössä eriarvoiseen asemaan suhteessa eri sukupuolta olevien pareihin. Eri sukupuolta olevien pareilla on valittavanaan mahdollisuus avioliiton solmimisella päästä erityisesti perhesuhteita varten säädetyn avioliittolainsäädännön ja erityisesti perhesuhteet huomioon ottavien säännösten soveltamisen piiriin. Toisaalta heillä on myös niin tahtoessaan mahdollisuus jättäytyä perhelainsäädännön ulkopuolelle. Samaa sukupuolta olevien pareilla ei nykyisin ole tätä valinnanmahdollisuutta.

Perustuslaki

Uusi perustuslaki tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2000. Perusoikeussäännökset otettiin uuteen perustuslakiin sellaisina kuin ne olivat hallitusmuodon vuonna 1995 uudistetussa II luvussa. Tuolloisessa perusoikeusuudistuksessa hallitusmuodon 5 §:ään otettiin syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp s. 43) perusteluissa mainitaan esimerkkinä muista kielletyistä syrjintäperusteista muun muassa henkilön sukupuolinen suuntautuminen. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Tästä ja edellä mainitusta syrjintäkiellosta seuraa lainsäätäjälle velvollisuus huolehtia siitä, ettei lainsäädäntöön sisälly sääntelyitä, jotka asettavat ihmiset sukupuolisen suuntautumisensa nojalla perusteettomasti toisistaan poikkeavaan asemaan.

Kielletystä syrjinnästä on kysymys silloin, kun eri asemaan asettamista ei voida perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Hyväksyttävälle perusteelle asetettavat vaatimukset ovat edellä mainitun hallituksen esityksen mukaan korkeat erityisesti silloin, kun erilainen kohtelu perustuu syrjintäkieltosäännöksessä nimenomaisesti lueteltuihin perusteisiin. Kielto syrjiä ketään sukupuolisen suuntautumisen perusteella on mainittu hallituksen esityksen perusteluissa yhtenä esimerkkinä syrjintäkieltosäännöksessä mainitusta "muusta henkilöön liittyvästä syystä". Näin voidaan katsoa, että hyväksyttävälle perusteelle asetettavat korkeat vaatimukset koskevat myös tilanteita, joissa ihmiset asetetaan erilaiseen asemaan sukupuolisen suuntautumisensa perusteella.

Antamalla samaa sukupuolta olevien pareille pääsy perhelainsäädännön piiriin tuetaan erilaisten perhemuotojen yhdenvertaista kohtelua. Näin edistetään perustuslain 6 §:ssä tarkoitetun yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumista julkisen vallan toimenpitein perustuslain 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Ihmisoikeudet

Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/1976; KP-sopimus) ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden tekemä yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 19/1990; Euroopan ihmisoikeussopimus) sisältävät määräyksiä, joilla on merkitystä samaa sukupuolta olevien parikumppaneiden oikeudellisen kohtelun kannalta.

KP-sopimuksen 26 artikla sisältää yleisen syrjintäkiellon, jonka alaa ei ole rajoitettu KP-sopimuksessa turvattuihin oikeuksiin. YK:n ihmisoikeuskomitean tulkintakäytännössä 26 artiklan on katsottu kattavan myös sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan

syrjinnän.

Ihmisoikeuskomitea on katsonut, että avioliitossa ja toisaalta avioliitonomaisessa suhteessa elävien henkilöiden erilaista kohtelua ei voida pitää syrjintänä (Danning v. Hollanti; 180/1984). Perusteluissa ihmisoikeuskomitea antoi merkitystä muun muassa sille, että valittaja oli voinut vapaasti valita avioliitossa ja avioliitonomaisessa suhteessa elämisen välillä, ja oli itse valinnut jälkimmäisen. Tällä kannanotolla saattaa olla tiettyä merkitystä arvioitaessa, voisiko samaa sukupuolta olevien parien muita pareja huonompi kohtelu lainsäädännössä olla joissakin tapauksissa KP-sopimuksen 26 artiklassa tarkoitettua syrjintää. Samaa sukupuolta olevilla parikumppaneillahan ei Suomessa ole mahdollisuutta valita sääntelyn piiriin tulemisen tai sen ulkopuolelle jäämisen välillä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys samaa sukupuolta olevien kumppanien yhteiselämän sääntelyn kannalta on ainakin toistaiseksi edellä mainittuja perusoikeus- ja ihmisoikeusnormeja vähäisempi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia muun muassa yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Tämänhetkisistä Euroopan ihmisoikeustoimikunnan ja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuista on kuitenkin pääteltävissä, että homoseksuaaliset parit jäävät perhe-elämän suojan ulkopuolelle. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla kieltää syrjinnän ihmisoikeussopimuksessa turvattujen ihmisoikeuksien piiriin kuuluvissa kysymyksissä. Niin kauan kuin 8 artiklan mukainen tulkinta perhe-elämän käsitteestä säilyy, ei sopimuksen mukaan voida pitää syrjivänä esimerkiksi sitä, että samaa sukupuolta olevien parien oikeutta solmia avioliitto tai oikeutta nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta on rajoitettu. Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklalla on kuitenkin merkitystä samaa sukupuolta olevien pareille, koska se kieltää sellaiset sääntelyt, joiden voidaan katsoa loukkaavan homoseksuaalisesti suuntautuneiden ihmisten oikeutta nauttia yksityiselämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta.

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevaan yleissopimukseen on tehty Roomassa 4 päivänä marraskuuta 2000 kahdestoista lisäpöytäkirja, jolla yleissopimuksen 14 artiklan syrjintäkieltoa laajennetaan. Syrjintäkielto ei koskisi enää vain yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä, vaan tulisi soveltamisalaltaan yleiseksi. Lisäpöytäkirja siten osaltaan yhdenmukaistaisi ihmisoikeussopimusten syrjintäkiellon tulkintaa nyt puheena olevassa kysymyksessä. Suomi on allekirjoittanut lisäpöytäkirjan 4 päivänä marraskuuta 2000.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Yleistä

Tarkoituksena on antaa samaa sukupuolta olevien pareille mahdollisuus parisuhteen virallistamiseen. Parisuhteen virallistamisella samaa sukupuolta olevien parit saisivat pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin avioparit. Kysymyksessä on kuitenkin avioliitosta erillinen oikeudellinen instituutio.

Parisuhteen virallistaminen

Virallistamisen edellytyksenä olisi, että parisuhteen osapuolet ovat täyttäneet 18 vuotta, että kumpikaan ei ole avioliitossa tai virallistetussa parisuhteessa ja etteivät he ole keskenään lähisukulaisia. Virallistamisen esteet tutkittaisiin maistraatissa samalla tavoin kuin avioliiton esteet. Esityksen mukaan parisuhde virallistettaisiin siviilivihkimiseen oikeutetun viranomaisen luona. Virallistaminen tapahtuisi siten, että parisuhteen osapuolten henkilökohtaisesti läsnä ollessa allekirjoitettaisiin virallistamista tarkoittava asiakirja, jonka parisuhteen virallistaja samalla vahvistaisi. Virallistamiseen ei siten liittyisi avioliittoon vihkimistä vastaavaa määrämuotoista suullista menettelyä. Virallistamistoimituksessa voi olla läsnä sukulaisia tai muita kutsuttuja henkilöitä.

Virallistamisen oikeusvaikutukset

Virallistamisen oikeusvaikutuksiin sovellettaisiin pääsäännön mukaan avioliittolain säännöksiä sekä muitakin säännöksiä, joilla säädellään aviopuolisoiden ja kihlakumppa-

neiden asemaa. Virallistetun parisuhteen osapuolella olisi muun muassa avio-oikeus toisen osapuolen omaisuuteen, samanlainen oikeus perintöön toisen osapuolen jälkeen kuin aviopuolisoilla, oikeus elatukseen ja toisaalta elatusvelvollisuus. Toisen osapuolen kuoleman jälkeen toisella olisi mahdollisuus lesken tavoin saada perhe-eläkettä ja perintöverotuksessa häneen sovellettaisiin aviopuolisoa koskevia säännöksiä.

Virallistettuun parisuhteeseen ei sovellettaisi niitä säännöksiä, jotka koskevat isyyden toteamista avioliiton perusteella, nimilain (694/1985) säännöksiä puolison sukunimestä eikä lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) säännöksiä, jotka koskevat aviopuolison oikeutta ottaa ottolapsi. Parisuhteen osapuoli voisi siten ottaa ottolapsen samoin edellytyksin kuin muukin sellainen henkilö, joka ei ole avioliitossa. Parisuhteen osapuolet eivät sitä vastoin voisi yhdessä ottaa ottolasta eikä toinen voisi ottaa ottolapsekseen toisen osapuolen lasta siten, että lasta olisi pidettävä osapuolten yhteisenä lapsena (nk. perheen sisäinen adoptio).

Virallistetun parisuhteen osapuolet voivat tulla perheessä elävän lapsen yhteishuoltajiksi, jos tämä havaitaan lapsen edun mukaiseksi. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) mukaan tuomioistuin voi jo nykyisin antaa tällaisen ratkaisun, joten asiasta ei tarvita uutta lainsäädäntöä.

Virallistetun parisuhteen purkautuminen

Virallistettu parisuhde purkautuisi, kun toinen parisuhteen osapuoli kuolee tai parisuhde puretaan tuomioistuimen päätöksellä. Parisuhteen purkamiseen sovellettaisiin avioeroa koskevia säännöksiä. Siten purkaminen olisi mahdollista hakemuksesta harkinta-ajan jälkeen tai kahden vuoden erillään asumisen perusteella. Purkamisen oikeusvaikutukset vastaisivat avioeron oikeusvaikutuksia. Parisuhteen purkamisen jälkeen toimitettaisiin omaisuuden ositus tai erottelu, jos jompikumpi parisuhteen osapuolista sitä vaatisi. Jolleivät parisuhteen osapuolet pääse keskinäiseen sopimukseen omaisuuden jakamisesta, heillä olisi mahdollisuus hakea tuomioistuimelta pesänjakajan määräämistä. Virallistettuun parisuhteeseen sovellettaisiin myös avioliittolain säännöksiä yhteiselämän lopettamisesta. Täten voitaisiin suojata heikommassa asemassa olevan osapuolen asumista ennen omaisuuden jakamista parisuhteen purkamisen yhteydessä.

Kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset

Esitykseen on otettu myös kansainvälisyksityisoikeudellisia säännöksiä siitä, millä edellytyksin parisuhde voidaan virallistaa ja purkaa Suomen viranomaisen edessä ja millä edellytyksillä vieraassa valtiossa tapahtunut parisuhteen virallistaminen ja purkaminen ovat Suomessa päteviä. Esityksessä on rajoitettu parisuhteen virallistaminen sellaisiin tapauksiin, joissa osapuolilla tai ainakin toisella heistä on läheiset liittymät Suomeen. Virallistetun parisuhteen purkaminen ehdotetaan mahdolliseksi myös niissä tilanteissa, joissa liittymää Suomeen ei enää ole, mutta parisuhde on virallistettu Suomessa. Ulkomailla virallistetun parisuhteen tunnustamisen sääntelyssä ja virallistetun parisuhteen oikeusvaikutuksiin sovellettavan lain sääntelyssä nojauduttaisiin sitä vastoin aviopuolisoita koskevaan sääntelyyn.

5. Esityksen vaikutukset

Parisuhteen osapuolten kannalta virallistaminen merkitsee sitä, että osapuolet tulevat eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta aviopuolisoita koskevien oikeuksien ja velvollisuuksien piiriin. Näillä oikeuksilla ja velvollisuuksilla voi olla osapuolille suuri käytännöllinen, taloudellinen ja periaatteellinen merkitys. Laki lisää parikumppanin oikeudellisen aseman ennakoitavuutta ja taloudellista turvallisuutta sosiaalisten riskien, esimerkiksi eron tai toisen kuoleman, varalta.

Muista pohjoismaista saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida, että parisuhteiden virallistamisten lukumäärä jäisi vuosittain noin sadan tuntumaan, mikä on vähemmän kuin vihkimisten määrän vuosittainen vaihtelu. Jo tämän perusteella voidaan todeta, että esityksen vaikutukset julkistalouteen jäävät vähäisiksi. Lisäksi on vaikea arvioida, ovatko vaikutukset kokonaisuudessaan jul-

kistalouden menoja lisääviä vai vähentäviä, sillä parisuhteen molempien osapuolten taloudellisen aseman huomioon ottaminen voi vähentää niiden etuuksien määriä, joita osapuolille maksetaan sosiaalilainsäädännön nojalla.

6. Asian valmistelu

Perhetoimikunnan mietintö

Perhetoimikunta vertaili lainsäätäjän suhtautumista erilaisiin perhemuotoihin ja päätyi siihen, että samaa sukupuolta olevien parisuhteet olivat muihin verrattuna erityisen poikkeavassa asemassa (Perheet ja laki. Perhetoimikunnan mietintö: komiteanmietintö 1992:12). Keskeinen ero oli toimikunnan mukaan siinä, että mies ja nainen voivat halutessaan solmia avioliiton, kun taas samaa sukupuolta olevilla ei ole vastaavaa mahdollisuutta sopia perhelainsäädännön piiriin tulemisesta.

Perhetoimikunta katsoi, ettei avioliiton oikeudellinen sääntely enää nykyisin pyri ylläpitämään tiettyjä eettisiä tai uskonnollisia katsomuksia, vaan sen tavoitteena on suhteen kestäessä syntyvien käytännöllisten kysymysten ratkaiseminen. Tämän vuoksi ei toimikunnan mukaan voida nähdä eettisiä tai uskonnollisia esteitä sille, että samaa sukupuolta olevien parisuhdetta säännellään ja että tällöin omaksutaan ratkaisuja, jotka muistuttavat avioliittolaissa omaksuttuja. Näillä perusteilla toimikunta päätyi ehdottamaan, että käynnistettäisiin lainvalmistelu, joka tähtää siihen, että samaa sukupuolta olevien parit voisivat halutessaan rekisteröidä parisuhteensa.

Eduskunnan lausuma lakialoitteen johdosta

Vuoden 1996 valtiopäivillä 58 kansanedustajaa teki lakialoitteen laiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen virallistamisesta (LA 26/1996 vp). Ehdotettu laki vastasi pääpiirteiltään lainsäädäntöä, joka jo tuolloin oli voimassa Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa. Virallistetun parisuhteen oikeusvaikutukset olisivat olleet aikaisemmassa, vuoden 1993 valtiopäivillä annetussa lakialoitteessa (LA 4/1993 vp) ehdotettua sikäli suppeammat, että virallistetun parisuhteen osapuolia ei olisi rinnastettu aviopuolisoihin sovellettaessa lapseksiottamista koskevia säännöksiä.

Antamassaan mietinnössä lakivaliokunta totesi yleisen suhtautumisen lakialoitteeseen olevan ristiriitaista ja kahtiajakautunutta (LaVM 10/1997 vp). Lakivaliokunta totesi myös, että samaa sukupuolta olevien parien asemaan liittyy epäkohtia, joiden korjaamiseksi tarvitaan lainsäädäntöä. Mietinnössä painotetaan, että tällöin lähtökohtana tulee olla, ettei parisuhdetta rinnasteta avioliittoon.

Lakivaliokunta ei kuitenkaan pitänyt oikeana ratkaisuna lakialoitteen hyväksymistä. Kantaansa valiokunta perusteli sillä, että kysymyksessä on perhelainsäädännön perusteita koskettava hanke. Tämän vuoksi lainsäädännön perustana piti valiokunnan mukaan olla hyvin laadittu, laajasti perusteltu hallituksen esitys sekä perusteellinen valiokuntakäsittely. Eduskunta hylkäsi lakialoitteen ja hyväksyi toivomuksen, jossa hallituksen toivotaan ryhtyvän asianmukaisiin lainsäädäntötoimiin samaa sukupuolta olevien kumppaneiden yhteiselämään liittyvien oikeudellisten epäkohtien poistamiseksi.

Työryhmän mietintö

Oikeusministeriö asetti 17 päivänä joulukuuta 1997 eduskunnan lausuman johdosta työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää samaa sukupuolta olevien kumppaneiden yhteiselämään liittyvien epäkohtien poistamiseksi tarpeelliset lainsäädäntötoimenpiteet ja koordinoida eri ministeriöiden yhteistyötä asiassa. Mietintö valmistui 10 päivänä toukokuuta 1999. Mietinnössä ehdotettiin, että samaa sukupuolta oleville annettaisiin mahdollisuus virallistaa parisuhteensa. Mietinnöstä saatiin yhteensä 61 lausuntoa, joiden antajina olivat eri viranomaiset, poliittiset puolueet ja järjestöt. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä. Lausunnonantajien selvä enemmistö suhtautuu myönteisesti ehdotukseen siitä, että samaa sukupuolta olevat henkilöt saisivat virallistaa parisuhteensa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Laki virallistetusta parisuhteesta

1 luku. Parisuhteen virallistaminen

1 §. Pykälässä on yleinen säännös siitä, että kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi virallistaa parisuhteensa. Virallistamisen edellytys on, että kumpikin osapuoli on täyttänyt 18 vuotta.

2 §. Pykälän 1 momentissa määritellään virallistamisen esteet. Parisuhdetta ei 1 kohdan mukaan saisi virallistaa, jos parisuhteen osapuolista jompikumpi on ennestään avioliitossa tai jos hänellä on voimassa oleva virallistettu parisuhde.

Virallistamisen vaikutukset huomioon ottaen samaa sukupuolta olevien parisuhteen virallistaminen ei olisi mahdollista myöskään silloin, kun osapuolet ovat toisilleen niin läheistä sukua, että avioliiton solmiminen ei sukulaisuussuhteessa olevien kesken ole mahdollista. Paitsi eri perhemuotoja koskevan yhdenmukaisen sääntelyn aikaansaamiseksi viittaus avioesteisiin on perusteltu myös muiden pohjoismaiden samankaltaisen lainsäädännön vuoksi. Avioliittolain 7-9 §:ssä säädettyjä lähisukulaisuuteen perustuvia esteitä sovellettaisiin näin ollen 2 kohdan mukaan myös samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröintiin. Siten suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevan sukulaisen kanssa ei saa virallistaa parisuhdetta. Myöskään sisarukset tai puolisisarukset eivät saa virallistaa parisuhdetta. Ottovanhemman ja ottolapsen välisen parisuhteen virallistaminen on kielletty, kuten myös niiden, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusministeriö voisi myöntää erivapauden virallistamiseen, kun virallistamisen este johtuu siitä, että parisuhteen osapuolina ovat ottovanhempi ja ottolapsi tai toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen. Luvan myöntämisen edellytyksiin sovellettaisiin, mitä avioliittolain 8 ja 9 §:ssä säädetään. Luvan myöntäminen edellyttäisi siten erityisen painavaa syytä (ottolapsisuhde) tai erityistä syytä (sisaren tai veljen jälkeläinen).

Avioliiton solmimiseen on mahdollista saada avioliittolain mukaan erivapaus alaikäisyydestä johtuvasta esteestä. Käytännössä tällaista erivapautta on lähinnä haettu vain raskauden vuoksi tai uskontoon liittyvistä syistä. Alaikäisyys ei ole samaa sukupuolta olevien parisuhteen virallistamisen näkökulmasta sellainen este, josta olisi tarpeen antaa mahdollisuus saada erivapaus. Tässä suhteessa ehdotus siis poikkeaa avioliittolaista. Parisuhteen virallistaminen on joka tapauksessa mahdollista osapuolten täytettyä 18 vuotta.

3 §. Maistraatti toimisi yksinomaisena parisuhteen virallistamisen esteet tutkivana viranomaisena. Parisuhteen virallistamisen esteiden tutkintaa eivät siis voisi suorittaa avioliittolain 10 §:ssä tarkoitetut evankelisluterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnat. Esteiden tutkintaan sovellettaisiin muutoin avioliittolain 11-13 §:n säännöksiä esteiden tutkinnasta. Parisuhteen osapuolten olisi yhdessä pyydettävä esteiden tutkintaa maistraatilta. Osapuolten on myös kirjallisesti vakuutettava esteiden tutkijalle, ettei 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua estettä ole. Kun maistraatti on todennut, että parisuhteen virallistamiselle ei ole esteitä, siitä on annettava parisuhteen osapuolille todistus.

4 §. Virallistamisen toimittaisi 1 momentin mukaan siviilivihkimisen toimittamiseen oi-

keutettu viranomainen, joita ovat avioliittolain 17 §:n mukaan laamanni, käräjätuomari sekä henkikirjoittaja.

Samoin kuin avioliittoon solmimisesta säädetään avioliittolain 18 §:ssä, parisuhdetta ei saisi 2 momentin mukaan virallistaa, jos parisuhteen virallistaja tietää seikan, joka estää virallistamisen tai jos hän toteaa, ettei osapuoli häiriintyneen mielentilansa vuoksi ilmeisesti kykene ymmärtämään virallistamisen merkitystä. Säännöstä olisi sovellettava paitsi sairaustapauksissa myös, jos rekisteröintiä pyytävä on päihteiden vaikutuksen alaisena eikä sen vuoksi ilmeisesti ymmärtäisi virallistamisen merkitystä.

Vastaavalla tavalla kuin avioliittolain 18 §:n 2 momentissa säädetään, olisi parisuhteen virallistajan 3 momentin mukaan varmistauduttava siitä, että virallistamisen esteet on tutkittu siten kuin 3 §:ssä säädetään. Jos esteiden tutkintaa koskevan todistuksen antamisesta olisi kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saisi toimittaa virallistamista.

5 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi virallistamismenettelystä. Virallistamisen vahvasti henkilökohtainen luonne edellyttää, että parisuhteen osapuolten tulee olla samanaikaisesti läsnä virallistamistoimituksessa.

Parisuhde virallistettaisiin siten, että parisuhteen osapuolet itse yhdessä allekirjoittavat virallistamista tarkoittavan ilmoituksen parisuhteen virallistajan läsnä ollessa. Parisuhteen virallistaja vahvistaisi virallistamisen samalla allekirjoituksellaan. Virallistamiseen ei siten liittyisi avioliittoon vihkimistä vastaavaa määrämuotoista suullista menettelyä (avioliittolain 15 § ja avioliittoasetuksen; 820/1987, 9 §). Virallistamistoimituksessa voi olla läsnä sukulaisia tai muita kutsuttuja henkilöitä. Ilmoitusta varten on tarkoitus laatia kaava lomakkeelle, jossa selitettäisiin virallistamisen merkitys ja keskeiset oikeusvaikutukset. Parisuhteen virallistaja voisi käydä lomakkeen läpi virallistamista aikoviien kanssa ja täten varmistua siitä, että virallistaminen perustuu osapuolten vakaaseen tahtoon.

6 §. Parisuhteen virallistaminen olisi 1 momentin mukaan mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 5 §:ssä säädetään tai jos virallistamisen on toimittanut muu kuin 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranomainen. Virallistamisen mitättömyyden aiheuttaa siten muun muassa se, että molemmat parisuhteen osapuolet eivät ole yhtä aikaa läsnä. On huomattava, että virallistamisen esteitä koskevien säännösten noudattamatta jättäminen ei sen sijaan sellaisenaan aiheuta mitättömyyttä.

Jos virallistaminen olisi 1 momentissa tarkoitetusta syystä mitätön, tasavallan presidentti voi jommankumman osapuolen hakemuksesta erityisen painavista syistä päättää, että virallistamista on tästä huolimatta pidettävä pätevänä. Ehdotus vastaa tältä osin avioliittolain 19 §:n 2 momenttia. Tämä mahdollisuus perustuu siihen, että virallistamisen mitättömyyden syynä olisi yleensä virallistajan virheellinen menettely ja virallistamisen mitättömyys olisi lisäksi kohtuuton seuraamus parisuhteen osapuolille erityisesti, jos asia tulee ilmi vasta pitkän ajan kuluttua virallistamisesta. Jos jompikumpi parisuhteen osapuolista on kuollut, on mahdollisuus hakemuksen tekemiseen myös hänen perilliselläan.

2 luku. Virallistetun parisuhteen purkaminen

7 §. Virallistettu parisuhde purkautuisi 1 momentin mukaan, kun toinen osapuoli kuolee tai julistetaan kuolleeksi tai kun parisuhde puretaan tuomioistuimen päätöksellä. Pykälän 2 momentin mukaan parisuhteen purkamisesta on voimassa, mitä avioliittolaissa säädetään avioerosta. Virallistettuun parisuhteeseen sovellettaisiin myös yhteiselämän lopettamista koskevia avioliittolain säännöksiä. Tuomioistuin voisi näin ollen päättää, että se osapuoli, joka on enemmän asunnon tarpeessa, voisi avioliittolain 24 §:ssä säädetyin tavoin saada jäädä asumaan osapuolten yhteiseen kotiin ja velvoittaa toisen osapuolen muuttamaan yhteisestä kodista.

Virallistettu parisuhde olisi mahdollista purkaa avioliittolain avioeroa koskevia säännöksiä soveltaen joko yhteisellä tai toisen osapuolen tekemällä hakemuksella. Osapuolilla olisi siten oikeus saada parisuhde puretuksi kuuden kuukauden harkinta-ajan jäl-

keen. Avioliittolain mukaisen harkinta-ajan säätämisellä oli tarkoitus estää hätiköiden päätettyjä avioeroja. Parisuhteen purkamiseen liittyvät tunteelliset ja taloudelliset ristiriidat eivät ole riippuvaisia siitä, ovatko parisuhteen osapuolet samaa vai eri sukupuolta. Tämän vuoksi virallistetun parisuhteen purkamista ei ole syytä säätää avioliiton purkamista helpommaksi. Näin on siitä huolimatta, että samaa sukupuolta olevien parisuhteen purkamiseen ei yleensä liity samalla tavoin lapsia koskevia kysymyksiä kuin avioliiton purkamiseen usein liittyy.

Jos parisuhteen osapuolet ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta, heillä olisi oikeus saada virallistettu parisuhde puretuksi ilman harkinta-aikaa.

Virallistettuun parisuhteeseen sovellettaisiin myös avioliittolain 27 §:ää, jonka mukaan eräissä muissakin tapauksissa parisuhteen virallistaminen voitaisiin purkaa ilman harkinta-aikaa. Ehdottomia virallistamisen esteitä, joiden vuoksi virallistaminen olisi purettava ilman harkinta-aikaa, olisivat avioliittolain 7 §:n mukaiset tilanteet eli tapaukset, joissa parisuhteen osapuolet ovat sukua toisilleen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa taikka sisaruksia tai puolisisaruksia. Voimassa oleva avioliitto ja virallistettu parisuhde olisivat myös parisuhteen virallistamisen ehdottomia esteitä. Näissä tapauksissa virallinen syyttäjä olisi velvollinen ajamaan virallistamisen purkamista koskevaa kannetta.

3 luku. Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset

8 §. Parisuhteen virallistamisella olisi muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella. Muun muassa varallisuuskysymysten osalta parisuhteen osapuoliin sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin aviopuolisoihin. Parisuhteen osapuolten kesken vallitsisi omaisuuden erillisyys, jolloin kumpikin omistaa sen omaisuuden, joka hänellä oli ennen parisuhteen virallistamista ja jonka hän on sen jälkeen omakseen hankkinut. Kumpikin vastaa myös omista veloistaan. Tästä on poikkeuksena perheen elatusta varten tehty velka, josta olisi vastuussa kumpikin parisuhteen osapuoli. Virallistetun parisuhteen osapuolilla olisi kuitenkin samoin tavoin kuin aviopuolisoilla avio-oikeus toistensa omaisuuteen jolleivät osapuolet ole avioehtosopimuksin toisin sopineet taikka lahjoitukseen tai testamenttiin otetusta määräyksestä muuta johdu. Osapuolten oikeutta vallita omaisuuttaan koskisivat avioliittolain 37-39 §:ssä säädetyt rajoitukset. Omistajan määräysvaltaa on näissä lainkohdissa rajoitettu lähinnä yhteisen asunnon säilymisen turvaamiseksi. Parisuhteen osapuolilla olisi mahdollisuus avioliittolaista ilmenevin tavoin tehdä joko ennen parisuhteen virallistamista tai sen virallistamisen jälkeen avioehtosopimus.

Virallistetun parisuhteen päättyessä sovellettaisiin omaisuuden jakoon avioliittolain IV osasta ilmeneviä omaisuuden ositusta tai erottelua koskevia säännöksiä. Osituksessa vähemmän omistavalla osapuolella saattaa olla oikeus saada tasinkona enemmän omistavan osapuolen omaisuutta. Jos ositus johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, voidaan sitä avioliittolain 103 b §:ssä säädetyillä edellytyksillä ja tavoin sovitella. Virallistetun parisuhteen päättyessä toisen kuoleman johdosta sovelletaan eloon jääneen perintöoikeuteen mitä aviopuolison perintöoikeudesta on perintökaaressa säädetty. Jos ensiksi kuolleelta ei ole jäänyt rintaperillisiä, menee jäämistö eloonjääneelle parisuhteen osapuolelle. Eloonjääneen osapuolen kannalta on tärkeää myös se, että hän saa perintökaaren 3 luvun 1 a §:ssä säädetyllä tavalla pitää kuolleen osapuolen rintaperillisten jakovaatimuksesta huolimatta jakamattomana hallinnassaan osapuolten yhteisenä kotina käytetyn tai muun jäämistöön kuuluvan kodikseen sopivan asunnon.

Virallistetun parisuhteen osapuolilla olisi myös molemminpuolinen elatusvelvollisuus. Heitä koskisi myös se, mitä muualla lainsäädännössä, kuten sosiaalilainsäädännössä säädetään aviopuolisoista.

Muutoinkin virallistettuun parisuhteeseen sovellettaisiin kaikkea avioliitosta, aviopuolisoista ja kihlakumppaneista säädettyä, jollei toisin säädetä. Kihlakumppanuuden oikeusvaikutukset ovat nykyisin vähäisiä. Parisuhteensa virallistamista aikovien rinnastaminen kihlakumppaneihin merkitsee käytännössä lähinnä sitä, että avioehtosopimus

voidaan avioliittolain 41 §:n mukaisesti tehdä jo ennen parisuhteen virallistamista.

9 §. Virallistettu parisuhde ei saisi kaikkia avioliiton solmimiseen liitettyjä oikeusvaikutuksia. Parisuhteeseen ei ensinnäkään 1 momentin mukaan sovellettaisi säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella. Jos säännös siis koskisi yksinomaan vain aviovaimoa tai aviomiestä, ei sitä sovellettaisi parisuhteen osapuoliin. Laissa mainittaisiin nimenomaisesti, että parisuhteen osapuoliin ei sovelleta isyyslain 2 §:ää, jonka mukaan aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Säännökset, joissa aviopuolison sukupuolella on merkitystä, ovat nykyisin hyvin harvinaisia. Eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetussa laissa (379/1929) on kuitenkin säännös, jonka mukaan puolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan miehen kansalaisuusvaltion lakia. Ehdotetun pykälän mukaan sitä ei sovellettaisi virallistettuihin parisuhteisiin. Eduskunnalle on tarkoitus lähiaikoina antaa esitys eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta. Puolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavan lain valinta perustuisi sen jälkeen liittymiin, joita voidaan soveltaa myös virallistettuihin parisuhteisiin.

Pykälän 2 momentin mukaan virallistettuun parisuhteeseen ei myöskään sovellettaisi lapseksiottamisesta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta ottaa ottolapsi. Puolison oikeudesta ottaa ottolapsi säädetään mainitun lain 6 §:ssä. Nimilain säännökset puolison sukunimestä eivät myöskään tulisi sovellettaviksi virallistettuihin parisuhteisiin. Parikumppanien tarve yhteiseen sukunimeen on vähäisempi kuin aviopuolisoilla, joilla yhteisen sukunimen käyttö perustuu vanhaan perinteeseen.

4 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä

10 §. Pykälä sisältää säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta parisuhteen virallistamiseen liittyvässä asiassa. Lähtökohtana olisi, että parisuhteen virallistamisen tulisi olla mahdollista Suomessa kaikissa niissä tapauksissa, joissa parisuhteen osapuolilla on riittävän voimakas liittymä Suomeen.

Suomen viranomainen olisi 1 momentin 1 kohdan mukaan toimivaltainen, jos ainakin toinen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on asuinpaikka Suomessa. Riittävä liittymä olisi 1 momentin 2 kohdan mukaan osapuolten kansalaisuudesta riippumatta myös se, että kummallakin parisuhteen osapuolella on ollut asuinpaikka Suomessa virallistamista välittömästi edeltäneen kahden vuoden ajan. Asuinpaikalla tarkoitetaan ehdotetussa laissa niin sanottua kansainvälisyksityisoikeudellista asuinpaikkaa eli asuinpaikkavaltiota eikä kotikuntaa.

Esityksessä ehdotetaan, että valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin valtioista, joiden kansalaisuus voitaisiin rinnastaa Suomen kansalaisuuteen. Rinnastus mahdollistaisi 1 kohdassa tarkoitetun toimivaltaperusteen soveltamisen. Rinnastamisen edellytyksenä olisi, että parisuhteen virallistaminen tuo näissä valtioissa pääasiallisesti samat oikeusvaikutukset kuin nyt ehdotettava laki. Jotta virallistamisen voitaisiin katsoa tuottavan pääasiallisesti samat oikeusvaikutukset kuin tämä laki, virallistamisen vaikutusten tulisi ainakin muissa kuin lapsia koskevissa kysymyksissä muistuttaa laajalti avioliiton solmimisen oikeusvaikutuksia. Suomen kansalaisuuteen ei siten voitaisi rinnastaa kansalaisuutta sellaisessa valtiossa, jossa toimitettava rekisteröinti saa aikaan selvästi suppeammat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmiminen. Sillä, että oikeusvaikutukset jossakin yksittäisessä kysymyksessä eroavat avioliiton oikeusvaikutuksista, ei sitä vastoin olisi merkitystä.

Nykyisin asetuksella voitaisiin lainsäädännön samankaltaisuuden vuoksi rinnastaa Suomen kansalaisuuteen muiden pohjoismaiden ja Alankomaiden kansalaisuus sekä Saksan kansalaisuus liittopäivillä hyväksytyn lain tultua siellä voimaan. Asetusta voitaisiin täydentää sitä mukaa kuin uudet maat hyväksyvät samaa sukupuolta olevien suhteen rekisteröintiä koskevaa lainsäädäntöä.

Valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus säätää vain luettelo niistä valtioista, joiden

kansalaisuus voidaan rinnastaa Suomen kansalaisuuteen. Koska varsinaisista yksilöiden oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista säädetään lailla, ei 3 momentti edellytä perustuslain säätämisjärjestystä.

11 §. Pykälän mukaan oikeus parisuhteen virallistamiseen Suomen viranomaisen edessä määräytyisi Suomen lain mukaan. Toisin sanoen silloin, kun Suomen viranomainen on 10 §:n mukaan toimivaltainen virallistamaan parisuhteen, virallistamisen edellytykset tutkittaisiin ehdotetun lain 1 ja 2 §:n nojalla.

12 §. Ulkomailla tapahtunut parisuhteen virallistaminen olisi pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa virallistaminen on tapahtunut. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvassa perhelainsäädännössä on eräänä tavoitteena ulkomailla asianmukaisesti syntyneen oikeussuhteen suojaaminen. Myös virallistettujen parisuhteiden osalta on pidettävä asianmukaisena, että ulkomailla tapahtunutta virallistamista suojataan eikä sen pätevyydelle ole syytä asettaa tiukkoja rajoituksia. Julkinen intressi asiassa ei useimmissa tapauksissa ole niin suuri, että toisessa valtiossa pätevä oikeussuhde olisi jätettävä täällä tunnustamatta.

13 §. Pykälä sisältää säännöksen Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta virallistetun parisuhteen purkamista koskevassa asiassa. Toimivalta määräytyisi toisaalta sen mukaan onko parisuhde virallistettu Suomessa ja toisaalta kotipaikkaperiaatteen mukaan. Jos parisuhde on virallistettu Suomessa, parisuhde voitaisiin purkaa Suomessa vaikka parisuhteen osapuolilla ei enää ole liittymiä Suomeen. Näin varmistetaan, että parisuhteen osapuolet saavat suhteensa puretuksi siitä huolimatta, että esimerkiksi valtio, jossa he asuvat tai jonka kansalaisia he nyttemmin ovat, ei tunne virallistettuja parisuhteita eikä siellä sen vuoksi ole mahdollisuutta vaatia parisuhteen virallistamisen purkamista.

Virallistetun parisuhteen purkamista koskeva asia voitaisiin tutkia Suomessa eräistä kansanvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 8 §:n mukaisesti myös, jos jommallakummalla parisuhteen osapuolella on Suomessa kotipaikka. Tutkiminen olisi mahdollista myös silloin, kun purkamista vaativalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa purkamista koskevaa asiaa tutkittavaksi valtiossa, jossa jommallakummalla parisuhteen osapuolella on kotipaikka, tai tämä aiheuttaisi hänelle kohtuuttomia vaikeuksia. Näissä tapauksissa on edellytyksenä lisäksi, että asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisena.

14 §. Pykälässä säädetään vieraassa valtiossa annetun virallistetun parisuhteen purkamista koskevan päätöksen pätevyydestä. Tältäkin osin ehdotuksessa nojaudutaan samoihin periaatteisiin, jotka ovat voimassa aviopuolisoiden osalta eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 11 §:n ja 12 §:n mukaan. Parisuhteen purkamista koskeva päätös olisi siten Suomessa pätevä joko ilman erityistä vahvistamista tai Helsingin hovioikeuden vahvistettua sen.

Ilman erityistä vahvistamista virallistetun parisuhteen purkamista koskeva päätös olisi pätevä Suomessa niissä tapauksissa, joissa molemmat parisuhteen osapuolet ovat olleet päätöstä annettaessa sen valtion kansalaisia, johon purkamista koskevan päätöksen antanut viranomainen kuuluu (eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 11 §:n 1 momentin 1 kohta). Purkamista koskeva päätös olisi pätevä ilman erityistä vahvistamista myös, jos päätös koskee osapuolia, joista kumpikaan ei silloin ollut Suomen kansalainen ja joista toinen tai molemmat parisuhteen osapuolista olivat jonkin muun kuin sen valtion kansalaisia, johon viranomainen kuuluu, ja päätös katsotaan päteväksi kummankin parisuhteen osapuolen kotimaassa (eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 11 §:n 1 momentin 2 kohta).

Päätöksen pätevyys edellyttää Suomessa tapahtunutta vahvistamista muun muassa niissä tapauksissa, joissa päätös koskee osapuolia, joista ainakin toinen oli päätöstä annettaessa Suomen kansalainen. Myös niissä tapauksissa, joissa kumpikaan parisuhteen osapuolista ei silloin ollut Suomen kansalainen ja joista toinen tai molemmat olivat jonkin muun valtion kansalaisia kuin sen, johon viranomainen kuuluu, vaatii päätös vahvistamisen, jos sitä ei katsota päteväksi kummankaan parisuhteen osapuolen kotimaassa.

Päätös voidaan vahvistaa Suomessa, jos jommallakummalla parisuhteen osapuolella on ollut sellainen yhteys vieraaseen valtioon, että sen viranomaisella on katsottava olleen riittävä aihe ottaa asia tutkittavaksi ja mikäli päätös ei ole Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen.

15 §. Ehdotuksen 8 §:n mukaan virallistettuun samaa sukupuolta olevien parisuhteeseen sovelletaan muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta säännöksiä, jotka koskevat avioliittoa ja aviopuolisoita. Tämä viittaus tarkoittaa siten myös kansainvälis-yksityisoikeudellisia säännöksiä, sekä yleisiä että sopimuksiin perustuvia, jollei tästä laista tai muualla olevista säännöksistä muuta johdu. Pykälässä ehdotetaan, ettei samaa sukupuolta olevien parisuhteeseen sovellettaisi niin sanotun pohjoismaisen avioliittokonvention (SopS 20/1931) määräyksiä. Pohjoismaisessa avioliittokonventiossa on määräyksiä muun muassa aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista (3 artikla) ja puolisoiden tekemän avioehtosopimuksen pätevyydestä (4 artikla). Näiden määräysten asemesta sovellettaisiin yleisiä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä. Ehdotus vastaa tältä osin muiden pohjoismaiden lainsäädäntöä.

Avioliiton solmimista tai purkamista koskevia kansainvälisen yksityis- tai prosessioikeuden alaan kuuluvia säännöksiä on myös muun muassa Euroopan unionin neuvoston 29 päivänä toukokuuta 2000 hyväksymässä tuomioistuinten toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa annetussa neuvoston asetuksessa (EY 1347/2000). Näitä säännöksiä ei sovelleta parisuhteen virallistamiseen eikä virallistetun parisuhteen purkamiseen. Myöskään ehdotetun lain 8 §:n viittaussäännös ei johda asetuksen soveltamiseen, koska Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta virallistetun parisuhteen purkamista koskevassa asiassa ja virallistetun parisuhteen purkamista koskevan ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta on otettu tähän lakiin erityissäännökset. Siitä, että tällaisia säännöksiä ei sovelleta virallistettuun parisuhteeseen, ei sen vuoksi ole tarpeen erikseen säätää.

5 luku. **Erinäisiä säännöksiä**

16 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi tavanomainen säännös asetuksenantovaltuudesta. Tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta voitaisiin tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

2. Voimaantulo

Tarkoitus on, että ehdotettu laki tulisi voimaan noin kahden kuukauden kuluttua sen hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen.

3. Säätämisjärjestys

Ehdotetun lain 10 §:ssä on säännökset Suomen viranomaisen toimivallasta parisuhteen virallistamista koskevassa asiassa. Virallistettu parisuhde on oikeudellisena säännöstönä toistaiseksi olemassa vain muutamissa valtioissa. Jotta voitaisiin varmistua siitä, että parisuhteen virallistamisella on osapuolten kannalta oikeudellista merkitystä, Suomen viranomaisen toimivalta virallistaa parisuhteita on perusteltua rajoittaa tapauksiin, joissa suhteen osapuolilla on riittävä liittymä Suomeen tai sellaiseen vieraaseen valtioon, jossa on olemassa vastaava sääntely.

Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan parisuhde voidaan virallistaa Suomessa, jos ainakin toinen sen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on asuinpaikka Suomessa. Suomen kansalaisuuteen voitaisiin 10 §:n 2 momentin mukaan kuitenkin valtioneuvoston asetuksella rinnastaa kansalaisuus sellaisessa vieraassa valtiossa, jonka lainsäädäntö antaa mahdollisuuden parisuhteen virallistamiseen pääasiallisesti samanlaisin oikeusvaikutuksin kuin Suomen laki.

Valtioneuvoston asetuksella säätäminen on tarpeen sen vuoksi, että useissa Euroopan valtioissa tultaneen lähivuosina saattamaan voimaan ehdotettua lakia vastaavaa lainsäädäntöä. Valtioneuvoston asetuksessa olevaa luetteloa valtioista, joiden kansalaisuus rinnastetaan Suomen kansalaisuuteen, voidaan tällöin vastaavasti täydentää. Edellytyksistä, joiden nojalla rinnastaminen voidaan toteut-

taa, säädetään 10 §:n 2 momentissa.

Asetuksenantovaltuuden soveltamisala olisi suppea ja tarkkarajainen, koska valtioneuvoston asetus sisältäisi vain luettelon valtioista, joiden kansalaisuus rinnastetaan Suomen kansalaisuuteen. Sen sijaan parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset määräytyisivät ehdotetun lain mukaan. Koska yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on siten perustuslain 80 §:n 1 momentissa edellytetyllä tavalla säädetty lailla, esitys voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

virallistetusta parisuhteesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään.

1 luku

Parisuhteen virallistaminen

1 §

Kahden samaa sukupuolta olevan 18 vuotta täyttäneen henkilön parisuhde voidaan virallistaa siten kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Parisuhdetta ei saa virallistaa, jos:

1) suhteen osapuoli on jo virallistetussa parisuhteessa tai avioliitossa; tai

2) suhteen osapuolet ovat toisiinsa nähden sellaisessa sukulaisuussuhteessa, joka avioliittolain (234/1929) 7-9 §:n mukaan on avioliiton este.

Oikeusministeriö voi myöntää luvan parisuhteen virallistamiseen sukulaisuuteen perustuvasta virallistamisen esteestä huolimatta soveltaen vastaavasti, mitä luvan myöntämisestä säädetään avioliittolain 8 ja 9 §:ssä.

3 §

Maistraatti tutkii, ettei parisuhteen virallistamiselle ole laissa säädettyä estettä. Virallistamisen esteiden tutkinnasta on muutoin voimassa, mitä avioliittolain 11-13 §:ssä säädetään avioliiton esteiden tutkinnasta.

4 §

Parisuhteen virallistaa siviilivihkimisen toimittamiseen oikeutettu viranomainen.

Parisuhdetta ei saa virallistaa, jos 1 momentissa tarkoitettu viranomainen tietää seikan, joka estää virallistamisen, tai jos hän toteaa, ettei osapuoli häiriintyneen mielentilansa vuoksi ilmeisesti kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen on ennen parisuhteen virallistamista varmistauduttava siitä, että virallistamisen esteet on tutkittu siten kuin 3 §:ssä säädetään. Jos esteiden tutkintaa koskevan todistuksen antamisesta on kulunut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa virallistamista.

5 §

Parisuhde virallistetaan siten, että parisuhteen osapuolet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen läsnä ollessa yhdessä allekirjoittavat virallistamista tarkoittavan asiakirjan ja viranomainen samalla vahvistaa sen allekirjoituksellaan.

6 §

Parisuhteen virallistaminen on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 5 §:ssä säädetään tai jos parisuhdetta ei ole virallistanut 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranomainen.

Tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että virallistamista, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on kuitenkin pidettävä pätevänä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin parisuhteen osapuolista ja, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

2 luku

Virallistetun parisuhteen purkaminen

7 §

Virallistettu parisuhde purkautuu, kun parisuhteen toinen osapuoli kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka parisuhde puretaan tuomioistuimen päätöksellä.

Virallistetun parisuhteen purkamisesta on voimassa, mitä avioliittolaissa säädetään avioerosta.

3 luku

Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset

8 §

Parisuhteen virallistamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, jollei toisin säädetä.

Virallistetun parisuhteen purkautumisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton purkautumisella, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioliittoa, sovelletaan myös virallistettuun parisuhteeseen, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitetun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. Osapuoliin, jotka aikovat virallistaa parisuhteensa, sovelletaan, mitä kihlakumppaneista säädetään, jollei toisin säädetä.

9 §

Virallistettuun parisuhteeseen ei sovelleta isyyslain (700/1975) säännöksiä isyyden toteamisesta avioliiton perusteella eikä muitakaan sellaisia säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella.

Virallistettuun parisuhteeseen ei sovelleta lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta ottaa ottolapsi, eikä nimilain (694/1985) säännöksiä puolison sukunimestä.

4 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä

10 §

Parisuhde voidaan virallistaa Suomessa ainoastaan, jos:

1) ainakin toinen parisuhteen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on asuinpaikka Suomessa; tai

2) kummallakin osapuolella on virallistamista välittömästi edeltäneen kahden vuoden ajan ollut asuinpaikka Suomessa.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää, että Suomen kansalaisuuteen rinnastetaan 1 momenttia sovellettaessa kansalaisuus sellaisessa vieraassa valtiossa, jonka lainsäädäntö antaa mahdollisuuden parisuhteen virallistamiseen pääasiallisesti samanlaisin oikeusvaikutuksin kuin tässä laissa säädetään.

11 §

Oikeus parisuhteen virallistamiseen Suomen viranomaisen edessä määräytyy Suomen lain mukaan.

12 §

Kahden samaa sukupuolta olevan virallistettu parisuhde, joka on virallistettu vieraassa valtiossa, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa virallistaminen toimitettiin.

13 §

Virallistetun parisuhteen purkamista koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) parisuhteen virallistaminen on toimitettu Suomessa; tai

2) parisuhteen osapuolella on sellainen liittymä Suomeen, että Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen avioeroasiassa siten kuin eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain (379/1929) 8 §:ssä säädetään.

14 §

Vieraassa valtiossa annetun virallistetun parisuhteen purkamista koskevan päätöksen pätevyyteen sovelletaan, mitä eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 11 ja 12 §:ssä säädetään vieraassa valtiossa annetun avioliiton purkamista koskevan päätöksen pätevyydestä Suomessa.

15 §

Siitä poiketen, mitä 8 §:ssä säädetään parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutuksista, virallistettuun parisuhteeseen ei sovelleta Avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävää Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6 päivänä helmikuuta 1931 tehtyä sopimusta (SopS 20/1931) eikä sopimuksen hyväksymisestä sekä sanotun sopimuksen täytäntöönpanosta annettua lakia (413/1931).

5 luku

Erinäisiä säännöksiä

16 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

17 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Helsingissä 15 päivänä joulukuuta 2000

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*